

PROVJERA PRIMJENJIVOSTI PERRYJEVA MODELA "VJEROJATNIH GLASAČA" U PREDIKCIJI REZULTATA IZBORA ZA GRADSKU SKUPŠTINU ZAGREBA 2001. GODINE

Vesna LAMZA POSAVEC, Goran MILAS
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 324(497.5 Zagreb):325.075
352.075(497.5 Zagreb):324

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 20. 11. 2001.

Predodanim rezultatima validacijske analize provjerena je upotrebljivost Perryjeva modela "vjerojatnih glasača" u našim izbornim okolnostima te ispitan mogući utjecaj njegove primjene na prediktivnu valjanost predizbornih istraživanja javnoga mnijenja u Hrvatskoj. U analizi su rabljeni rezultati usporednoga terenskog i telefonskog istraživanja, provedenih u povodu izbora za Gradsku skupštinu Zagreba 2001. godine. Kako bi se odredila relativna značajnost pojedine varijable Perryjeva modela, kao mogućeg prediktora izborne participacije, na prvoj je razini obrade utvrđena faktorska struktura i pouzdanost obuhvaćenih varijabla za utvrđivanje vjerojatnosti izlaska na izbore. Na drugoj se razini pokušalo utvrditi koliko pojedina varijabla ili skupine varijabla, koje su u prethodnoj obradi izdvojene kao značajne, mogu utjecati na valjanost istraživanja o namjerama glasovanja na izborima. Temeljem toga zaključeno je da u našim uvjetima primjena nekih elemenata Perryjeva modela ima u osnovi povoljan, ali ipak ograničen utjecaj na valjanost predizbornih istraživanja te da bi ga, za naše potrebe, trebalo revidirati uvođenjem nekih dodatnih varijabla izbornoga ponašanja, ponajprije onih koje su izrazitije situacijski povezane s našim političkim i izbornim okolnostima.

Vesna Lamza Posavec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Vesna.Lamza@pilar.hr

UVOD

Razmjerno kolebljiv, ali u cjelini ipak silazni trend odzivanja izborima u Hrvatskoj, koji dostiže dosad najnižu razinu na lokalnim izborima 2001. godine,¹ i u našim uvjetima sve više aktualizira jedno od najvažnijih metodologijskih pitanja predizbornih istraživanja javnoga mnijenja – izgradnju koherentnoga prediktivnog modela za pouzdano razlikovanje birača koji će glasovati na budućim izborima od onih koji to vjerojatno neće učiniti. Dosadašnji sporadični pokušaji te vrste, i oni u sklopu prakse predizbornih istraživanja javnoga mnijenja² i oni na razini znanstveno-metodologijske analize (Lamza Posavec, 1996.), uglavnom još nisu dali dostatno valjane i dosljedne rezultate, pa stoga nisu ostvarili ni značajniji prinos ukupnoj metodologiji takvih istraživanja.

Iako se, na području SAD-a, predikcijom izborne participacije istraživači javnoga mnijenja intenzivno bave još od početka pedesetih godina dvadesetoga stoljeća i otad razvijaju mnoštvo različitih modela i tehnika za prepoznavanje "vjerojatnih glasača" (*likely voters*), primjenom kojih nastoje poboljšati istraživačke procjene izbornih rezultata (npr. Dimock i sur., 2001.; Freeman, 1953.; Newport, 2000., 2001.; Perry, 1973., 1979.; Traugot, Tucker, 1984.), dosad predložena rješenja još ni sad nisu sasvim zadovoljavajuća. I u svezi s tim problemom pokazalo se da, zbog snažne kontekstualne determiniranosti javnoga mnijenja i s njime povezanoga izbornog ponašanja, određeni metodologijski pristupi, vrlo uspješni u nekoj izbornoj situaciji, u drugim okolnostima ne moraju dati jednako dobre rezultate. Ipak, validacijske analize u cjelini otkrivaju da, bez obzira na promjenjivu uspješnost konkretnoga rješenja, primjena bilo kojega razrađenijeg modela "vjerojatnih glasača" u američkim uvjetima značajno pridonosi preciznosti predizbornih istraživanja. To, među ostalima, dokazuje i Kagay (1992.) na primjeru predsjedničkih izbora 1988. godine kad su najpreciznije procjene postigla istraživanja utemeljena na nekom postupku selekcije "vjerojatnih glasača", potom ona provedena na uzorcima registriranih glasača, a najmanje precizna ona na uzorcima ukupnoga punoljetnog stanovništva.

Jedan od najutjecajnijih i najčešće rabljenih modela "vjerojatnih glasača" svakako je onaj negdašnjega Gallupovog istraživača Paula Perryja (1973., 1979.), razvijen još u tijeku pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća (Dimock i sur., 2001.). Model se temelji na devet anketnih pitanja povezanih s namjerama izlaska na buduće izbore i prijašnjom izbornom participacijom, informiranošću o mjestu glasovanja, registracijom u biračkom popisu, zanimanjem za buduće izbore, općom zainteresiranošću za politiku i stupnjem sigurnosti u vlastito izbornu opredjeljenje.³ Sukladno odgovorima na spomenuta

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

pitanja, ispitanici se rangiraju prema kriteriju Guttmanova skaliranja, u rasponu od najmanje do najviše vjerojatnih glasača, a prijelomna točka za izdvajanje skupine ispitanika sa zadovoljavajućom vjerojatnošću izlaska na izbore obično se određuje temeljem statističke procjene mogućega izbornog odziva. Tako definirana skupina "vjerojatnih glasača" postaje okvir za izbor uzoraka završnih predizbornih istraživanja ili kriterij za ponderiranje rezultata zabilježenih na uzorku cijeloga glasačkog tijela.⁴

Iako jedna od najstarijih, standardna Perry-Gallupova metoda identificiranja vjerojatnih glasača još se i danas pokazuje podjednako učinkovitom kao i u doba kad je nastala. To, među ostalim, potvrđuju i rezultati recentne i vrlo temeljite validacijske analize Dimocka i suradnika (2001.) kojom je provjerena učinkovitost toga pristupa na primjeru izbora za gradonačelnika Philadelphije 1999. godine. Glavni je zaključak analize da se primjenom Perryjeva modela omogućuje znatno bolje predviđanje stvarnoga glasačkog ponašanja nego što bi to bilo moguće kad bi se predikcija temeljila na odgovorima svih registriranih birača⁵ – ispitanici koji su, prema bilo kojem od osam testiranih Perryjevih prediktora, izdvojeni kao "vjerojatni glasači" u značajno su većoj proporciji doista glasovali⁶ nego oni za koje je ocijenjeno da vjerojatno neće izići na izbore, a selekcijom uzorka na skupinu "vjerojatnih glasača" u većini se slučajeva značajno poboljšala preciznost procjene izbornih rezultata. Uz to je utvrđeno da se proširivanjem modela na neke dodatne pokazatelje izbornoga ponašanja⁷ prediktivna vrijednost istraživanja ne mijenja bitno, ni u smislu stvarnog izlaska ispitanika na izbore, ni u smislu procjene izbornih rezultata. S druge se strane pak pokazalo da se, bez većih gubitaka glede valjanosti istraživanja, postojeći model može reducirati i na manji broj ključnih prediktora, kao što su zainteresiranost za predstojeće izbore, informiranost o mjestu glasovanja, samoprocjena vjerojatnosti izlaska na izbore te učestalost glasovanja na prijašnjim izborima. Do vrlo su sličnih zaključaka već i puno prije došli neki drugi istraživači (npr. Campbell, 1960.; Converse i Markus, 1979.; Traugott i Tucker, 1984.), izdvojivši kao "najjače" prediktore registriranost na biračkom popisu, sudjelovanje na prijašnjim izborima, deklariranu namjeru glasovanja na predstojećim izborima te zainteresiranost za izbore ili izbornu kampanju.

Dosad jedini pokušaj primjene Perryjevih prediktora u nas realiziran je temeljem rezultata istraživanja javnoga mnijenja provedenih u srpnju 1992. i siječnju 1993. godine (Lamza Posavec, 1996.). Iako se, sukladno rezultatima faktorske analize, većina obuhvaćenih varijabla (informiranost o političkim zbivanjima,⁸ deklarirana namjera izlaska na izbore, glasovanje na prijašnjim izborima, sigurnost u glasačko opred-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

jeljenje) i ovom prilikom pokazala zadovoljavajućim prediktorima izborne participacije, komparativna validacijska analiza rezultata istraživanja za uzorke cijeloga glasačkog tijela i skupine "vjerojatnih glasača", selekcionirane temeljem najznačajnijih prediktora, nije dosljedno potvrdila njihov prinos ukupnoj prognostičnoj vrijednosti istraživanja. Na osnovi raspoloživih podataka zaključeno je da bi glavne razloge tome trebalo tražiti u spontanoj selekciji ispitanika⁹ (odnosno mogućoj korelaciji između anketnog i izbornog odziva), neujednačenom izbornom ponašanju potencijalnih glasača pojedinih političkih stranaka i kandidata te mogućem utjecaju nekih intervenirajućih varijabla u razdoblju između provođenja istraživanja i održavanja izbora.¹⁰

Novi pokušaj provjere modela "vjerojatnih glasača", opisan u ovom radu, uključuje više varijabla izbornoga ponašanja nego prethodni (većina u potpunosti korespondira s varijablama Perryjeva modela) i, radi izravnije validacije mogućih učinaka njegove primjene, utemeljen je na rezultatima istraživanja javnoga mnijenja provedenoga neposredno prije održavanja izbora. Radi veće pouzdanosti rezultata i utvrđivanja eventualnih razlika u učincima njegove primjene u sklopu različitih anketnih tehnika, model je zasebno testiran na podacima prikupljenima terenskom i telefonskom anketom.

CILJ RADA

Glavni je cilj rada provjeriti upotrebljivost Perryjeva modela "vjerojatnih glasača" u našim izbornim okolnostima te ispitati utjecaj pojedinih elemenata toga modela na prediktivnu valjanost rezultata istraživanja o namjerama glasovanja na izborima.

METODA

U analizi su rabljeni rezultati istraživanja javnoga mnijenja u povodu izbora za Gradsku skupštinu Zagreba 2001. godine (Lamza Posavec i sur., 2001.a, 2001.b). Istraživanje je provedeno u posljednja tri dana izborne kampanje (16., 17. i 18. svibnja) i to usporednom primjenom terenske i telefonske ankete na probabilistički biranim uzorcima od 485, odnosno 682 punoljetna stanovnika Zagreba. U sklopu terenske ankete, za validaciju ključno pitanje o namjerama glasovanja postavljeno je tehnikom tajnoga izjašnjavanja s predočenim popisom od svih 29 izbornih stranaka, udruga i nezavisnih lista, a u sklopu ankete telefonom varirano je pitanje otvorenoga tipa i reducirana zatvorena lista s dvanaest najvažnijih izbornih mogućnosti te otvorenom kategorijom "ostalo".¹¹

Sukladno Perryjevom modelu i nekim našim izbornim specifičnostima, u sklopu obje anketne tehnike mogućim prediktorima "vjerojatnih glasača" smatrane su sljedeće varijable, odnosno anketna pitanja (*kurzivom* su označeni odgovori koji indiciraju vjerojatne glasače):

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

Varijabla 1: Opća zainteresiranost za politiku
Pitanje: Govoreći općenito, smatrate li da ste za naša politička pitanja jako, donekle ili slabo zainteresirani?
1. *Jako*; 2. *Donekle*; 3. *Slabo*.

Varijabla 2: Zainteresiranost za predstojeće izbore
Pitanje: Kao što vjerojatno znate, 20. svibnja ove godine održat će se izbori za Gradsku skupštinu grada Zagreba. Koliko ste Vi osobno zainteresirani za te izbore?
1. *Jako*; 2. *Donekle*; 3. *Slabo*, uopće ne.

Varijabla 3: Namjera izlaska na izbore
Pitanje: Namjeravate li izići na izbore i glasovati?
1. *Sigurno da*; 2. *Vjerojatno da*; 3. *Vjerojatno ne*;
4. *Sigurno ne*; 5. *Još ne znam*.

Varijabla 4: Sigurnost u glasačko opredjeljenje
Koliko ste u ovom trenutku sigurni da ćete glasovati za stranku, udругu ili listu koju ste zaokružili (naveli)?
1. *Jako siguran*; 2. *Prilično siguran*; 3. *Ne osobito siguran*; 4. *Nisam se opredijelio ni za jednu stranku*.

Varijabla 5: Upoznatost s listama kandidata
Pitanje: Jeste li čitali liste kandidata koje različite stranke i udruge predlažu za Gradsku skupštinu Zagreba?
1. *Čitao sam većinu lista*; 2. *Čitao sam neke liste*; 3. *Nisam čitao*

Varijabla 6: Informiranost o izbornom mjestu
Pitanje: Znaete li već gdje je Vaše izborni mjesto, odnosno gdje biste trebali glasovati?
1. *Znam*; 2. *Još ne znam*.

Varijabla 7: Učestalost glasovanja na prijašnjim izborima
Pitanje: Općenito uzevši, koliko ste često glasovali na izborima od 1990. do danas (republičkim, lokalnim, predsjedničkim i sl.)?
1. *Uvijek*; 2. *Gotovo uvijek*; 3. *Ponekad*; 4. *Rijetko*; 5. *Nikad*.

Varijabla 8: Glasovanje na izborima za Zastupnički dom Sabora 2000. godine
Pitanje: Jeste li glasovali na izborima za Zastupnički dom Hrvatskog sabora, održanima u siječnju 2000. godine?
1. *Da*; 2. *Ne*; 3. *Ne sjećam se*.

Varijabla 9: Glasovanje na izborima za Gradsku skupštinu Zagreba 2000. godine
Pitanje: A jeste li glasovali na izvanrednim (prijevremenim) izborima za Gradsku skupštinu grada Zagreba, održanima u svibnju 2000. godine?
1. *Da*; 2. *Ne*; 3. *Ne sjećam se*.

U odnosu prema originalnom Perryjevu modelu, analiziranim je istraživanjima ispuštena varijabla registriranosti na biračkom popisu (koja se u američkim uvjetima pokazala vrlo značajnom, a u našima nema osobitoga smisla) te varijabla samoprocjene vjerojatnosti izlaska na izbore temeljem ljestvice od jedan do deset¹² (koja se pokazala složenom za primjenu, a u vrlo je visokoj korelaciji s općim pitanjem o namjeri izlaska na izbore – Dimock i sur., 2001.). Sukladno našim izbornim

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

specifičnostima i konkretnoj izbornoj situaciji na koju se odnosi provedeno istraživanje, umjesto njih su uključena pitanja o upoznatosti ispitanika sa stranačkim listama i njihovu odzivu prijevremenim izborima za Gradsku skupštinu Zagreba 2000. godine.

Kao i u ostalim sličnim analizama (Dimock i sur., 2001.; Lamza Posavec, 1996.), temeljem svih obuhvaćenih prediktorskih varijabla, "vjerojatnim glasačima" smatrani su ispitanici koji su na odgovarajuća pitanja odgovorili u potpunosti ili djelomice potvrdno.

OBRADA REZULTATA

Kako bi se odredila relativna značajnost pojedine varijable, kao mogućega prediktora izborne participacije, na prvoj je razini obrade utvrđena faktorska struktura i pouzdanost obuhvaćenih varijabla za utvrđivanje vjerojatnosti izlaska na izbore. Za tu je svrhu provedena faktorska analiza na zajedničkim faktorima i primijenjen Guttman-Kaiserov kriterij zadržavanja značajnih faktora koji su potom zaokrenuti u smjeru jednostavne *varimax*-solucije. Za faktorski čiste ljestvice pouzdanost je iskazana Crombachovim alfa-koeficijentom.

Na drugoj se razini obrade pokušalo utvrditi koliko pojedina varijabla ili skupine varijabla, koje su u prethodnoj obradi izdvojene kao značajni prediktori izborne participacije, mogu utjecati na valjanost rezultata istraživanja o namjerama glasovanja za različite izborne mogućnosti. Za tu je svrhu provedena zasebna validacijska analiza rezultata terenske i telefonske ankete, pri čemu su kriterijska varijabla bili izborni rezultati, a prediktorske varijable rezultati istraživanja o namjerama glasovanja na uzorku ukupnoga punoljetnog stanovništva Zagreba, odnosno uzorcima "vjerojatnih glasača" (izdvojenih temeljem pojedinih rabljenih prediktora te skupina varijabla sa značajnom projekcijom u ekstrahiranim *varimax*-faktorima). Kao globalna mjera valjanosti rabljena je standardna devijacija istraživačkih od izbornih rezultata, a za utvrđivanje valjanosti procjene pojedinačnih izbornih rezultata standardna pogreška proporcija na razini značajnosti od jedan posto.

REZULTATI

Prediktivna vrijednost pojedinih varijabla izbornog ponašanja

Kategoriju "vjerojatnih glasača" zasigurno bi bilo najjednostavnije definirati samo jednom identifikacijskom varijablom koja bi se, zbog svoje logičnosti ili prije utvrđene empirijske povezanosti s izlaskom na izbore, mogla doimati prediktivno naj snažnijom za pouzdano izdvajanje ispitanika koji će glasovati na izborima, a time i za poboljšanje preciznosti istraživačke procjene izbornih rezultata. Radi provjere prediktivne vrijednosti svake pojedine od obuhvaćenih varijabla izbornog po-

● TABLICA 1
Globalna mjera (standardna devijacija) odstupanja istraživačkih od izbornih rezultata za uzorak cijeloga glasačkog tijela te kategorije "vjerojatnih glasača" definirane pojedinim prediktorskim varijablama: rezultati za terensko istraživanje

Uzorci "vjerojatnih glasača" prema prediktorima:	Svi ispitanici Standardna devijacija	Izjašnjeni ispitanici Standardna devijacija
Namjera izlaska na izbore	1,8	1,6
Informiranost o izbornom mjestu	1,8	1,5
Glasovanje za Gradsku skupštinu 2000. godine	1,8	1,9
Opća zainteresiranost za politiku	1,9	2,0
Zainteresiranost za predstojeće izbore	2,0	1,9
Glasovanje za Zastupnički dom Sabora 2000. godine	2,1	1,7
Učestalost glasovanja na prijašnjim izborima	2,2	1,6
Upoznatost s listama kandidata	2,3	2,3
Sigurnost u glasačko opredjeljenje	3,0	3,0
<i>Uzorak cijeloga glasačkog tijela</i>	<i>2,4</i>	<i>1,5</i>

Uzorci "vjerojatnih glasača" prema prediktorima:	Svi ispitanici Standardna devijacija	Izjašnjeni ispitanici Standardna devijacija
Sigurnost u glasačko opredjeljenje	1,0	1,1
Namjera izlaska na izbore	2,0	1,0
Zainteresiranost za predstojeće izbore	2,3	1,4
Opća zainteresiranost za politiku	2,5	1,5
Upoznatost s listama kandidata	2,6	1,7
Glasovanje za Gradsku skupštinu 2000. godine	2,8	1,9
Informiranost o izbornom mjestu	3,1	1,2
Učestalost glasovanja na prijašnjim izborima	3,1	1,1
Glasovanje za Zastupnički dom Sabora 2000. godine	3,1	1,5
<i>Uzorak cijeloga glasačkog tijela</i>	<i>3,3</i>	<i>1,2</i>

● TABLICA 2
Globalna mjera (standardna devijacija) odstupanja istraživačkih od izbornih rezultata za uzorak cijeloga glasačkog tijela te kategorije "vjerojatnih glasača" definirane pojedinim prediktorskim varijablama: rezultati za istraživanje telefonom

437

našanja, na prvom smo koraku, stoga, proveli komparativnu validacijsku analizu rezultata istraživanja za uzorak cijeloga glasačkog tijela i skupine ispitanika selekcionirane temeljem afirmativnog odgovora na pojedina od obuhvaćenih pitanja izbornoga ponašanja. Rezultati su iskazani zasebno za terensko (tablica 1) i telefonsko istraživanje (tablica 2) te zasebno za sve ispitanike uvrštene u pojedinu kategoriju "vjerojatnih glasača" i samo za one koji su se izjasnili o namjeri glasovanja za određenu izbornu mogućnost. Radi veće preglednosti, u tablicama su predočeni samo globalni pokazatelji odstupanja (standardna devijacija) istraživačkih od izbornih rezultata.

Podaci za sve ispitanike obuhvaćene pojedinim varijantama uzorka dosljedno pokazuju da se, uvođenjem bilo koje od korištenih prediktora izborne participacije kao kriterija za selekciju ispitanika, istraživačka procjena izbornih rezultata u većoj ili manjoj mjeri poboljšava u odnosu prema onoj na uzorku cijeloga glasačkog tijela. Iako se prema zabilježenoj "snazi" pojedinačnih prediktora podaci za terensku i telefonsku anketu donekle razlikuju, taj opći zaključak podjednako proizlazi iz rezultata obje primijenjene tehnike. Usprkos spomenutim razlikama, u skupinu najuspješnijih pojedinačnih pre-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

diktora u oba se slučaja dosljedno izdvajaju deklarirana namjera izlaska na izbore, opća zainteresiranost za politiku i zainteresiranost za predstojeće izbore.

Za razliku od podataka za sve ispitanike obuhvaćene po jedinim varijantama definiranja "vjerojatnih glasača", istovrsni podaci za skupine izjašnjenih ispitanika pokazuju da se daljnjom selekcijom uzorka prema bilo kojemu od rabljenih prediktora istraživačka procjena gotovo redovito pogoršava ili, u najboljem slučaju, ostaje približno ista kao i na uzorku cijeloga glasačkog tijela.¹³ Kao i rezultati nekih prijašnjih istraživanja (Lamza Posavec, 1996.), i ovi podaci, stoga, sugeriraju da bi spontana selekcija ispitanika (u ovom slučaju utemeljena na pitanju o namjeri glasovanja za određenu izbornu mogućnost) u određenim izbornim okolnostima mogla biti podjednako valjanim, pa možda čak i valjanijim pokazateljem moguće izborne participacije, nego bilo koji od pojedinačnih prediktora Perryjeva modela.

Definiranje kategorije "vjerojatnih glasača" temeljem višestrukih prediktora

Iako se u skupinama svih anketiranih osoba (izjašnjenih i neizjašnjenih o izbornim preferencijama) selekcijom uzorka prema bilo kojoj od testiranih varijabla izbornog ponašanja u većoj ili manjoj mjeri povećava preciznost procjene izbornih rezultata, oslanjanje na samo jednu prediktorsku varijablu u mnogim bi se slučajevima moglo pokazati suviše rizičnim. Uzmimo za primjer iskaze o namjeri izlaska na izbore. Unatoč gotovo neupitnoj samorazumljivosti i istraživanjem utvrđene prediktivne učinkovitosti, odgovori na to pitanje nisu nužno i dostatno pouzdani, jer i usprkos prividnoj valjanosti (ukazivanje na namjeru odzivanja izborima), ne moraju omogućiti dostatno preciznu procjenu stvarne izborne participacije. Izvori nepouzdanosti (opterećenosti pogreškom mjerenja) mogu biti raznoliki – od nerazumijevanja pitanja, nasumičnog i površnog odgovaranja ili nedostatnoga samopoznavanja ispitanika, sve do neiskrenosti i više ili manje nesvjesnoga generiranja društveno poželjnih odgovora. Dodatni je problem to što odgovori na takvo pitanje, čak i ako doista ukazuju na namjeru ponašanja, ne moraju u dostatnoj mjeri ukazivati i na samo ponašanje. Moguće je da su neki ispitanici u trenutku anketiranja doista namjeravali izaći na izbore, ali su u međuvremenu promijenili mišljenje, zbog nekog su razloga bili u tome spriječeni ili im je motiviranost bila preslaba da bi se doista realizirala odlaskom na biračko mjesto. Zbog toga nam se čini sigurnijim, kad god je to moguće, osloniti se u toj procjeni na više različitih pokazatelja mogućega izbornog odziva.

Ipak, pitanje prediktivnosti istraživanja ne rješava ni golanje pokazatelja za koje vjerujemo da su u korelaciji s kriterijskim ponašanjem. Osim neupitnog zahtjeva da se takva

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

veza nedvosmisleno dokaže, javlja se i potreba za klasifikacijom pojedinih prediktorskih varijabla. U idealnom bismo slučaju, naime, očekivali da se skupina prediktora ponaša kao svojevrsna ljestvica koja ukazuje na vjerojatnost izlaska neke osobe na izbore. Pritom očekujemo snažnu korelacijsku povezanost pojedinačnih pokazatelja i njihovu jednofaktorsku strukturu. U tom slučaju prediktori teže dati istovjetnu informaciju, ali to čine na različite, iako međusobno povezane načine, smanjujući time pogrešku ukupne prognoze. No, valja imati na umu da za dobru prognozu nije nužna visoka povezanost i unidimenzionalnost prediktora, jer oni mogu pružati različite informacije od kojih su sve u određenom smislu korisne za predviđanje ponašanja. Tako, primjerice, opća zainteresiranost za politiku, namjera sudjelovanja na izborima i učestalost odzivanja prijašnjim izborima mogu biti međusobno neovisni pokazatelji koji upućuju na različite odrednice odlučivanja o izlasku ili neizlasku na izbore.

Radi pojmovne jasnoće, za tu je svrhu potrebno najprije utvrditi faktorsku strukturu prediktora i pouzdanost faktorski formiranih ljestvica za utvrđivanje vjerojatnosti izlaska na izbore. Ti postupci imaju barem dvostruku zadaću: utvrđivanje varijance ponašanja za koju je odgovorna neka skupina prediktora i uvođenje odgovarajućega postupka ponderiranja kojim bi se maksimalizirala povezanost s glasovanjem na izborima.

Provedenom faktorskom analizom na zajedničkim faktorima, uz primjenu Guttman-Kaiserova kriterija za određivanje značajnosti, i u slučaju terenskog i telefonskog istraživanja izdvojena su po dva značajna faktora koja su potom zarotirana u smjeru jednostavne *varimax*-solucije. U tablicama 3 i 4 prikazane su korelacije čestica s prvim nerotiranim faktorom (koje ukazuju na moguću jednodimenzionalnost prediktora), korelacije s rotiranim dimenzijama i mjere pouzdanosti faktorski čistih ljestvica iskazane Cronbachovim alfa-koeficijentom.

Visok stupanj podudarnosti rezultata telefonske i terenske ankete, koja se nedvosmisleno uočava u tablicama 3 i 4, zasigurno daje našim zaključcima dodatnu uvjerljivost i pouzdanost. Kao što smo i pretpostavili, analizom izdvojeni prediktori izbornoga odziva međusobno su povezani, a njihove se korelacije kreću u vrijednostima od 0,14 do 0,69 (terenska anketa), odnosno od 0,00 do 0,62 (telefonska anketa). To opravdava određivanje skupnoga indeksa pouzdanosti koji, u slučaju obje primijenjene anketne tehnike, premašuje vrijednost od 0,70. Iskazanu pouzdanost donekle narušavaju dva pokazatelja – informiranost o izbornom mjestu i upoznatost s listama kandidata koji su tek oskudno povezani sa svim ostalim izdvojenim česticama. Glavni je razlog tome mala varijanca zabilježenih odgovora, jer gotovo svi ispitanici izjavljuju da znaju gdje im je izborni mjesto, a većina priznaje da uopće nije čitala izborne liste.

Čestice	Nerotirani prvi faktor	Varimax-faktor 1 – zainteresiranost za politiku i za izbore	Varimax-faktor 2 – glasovanje na dosadašnjim izborima
Opća zainteresiranost za politiku	0,623	0,743	
Zainteresiranost za predstojeće izbore	0,715	0,846	
Namjera izlaska na izbore	0,653	0,521	0,398
Sigurnost u glasačko opredjeljenje	0,556	0,498	
Upoznatost s listama kandidata	0,404	0,406	
Informiranost o izbornome mjestu	0,337		0,303
Učestalost glasovanja na prijašnjim izborima	0,677		0,845
Glasovanje na izborima za Zastupnički dom Sabora 2000. godine	0,567		0,705
Glasovanje na izborima za Gradsku skupštinu Zagreba 2000. godine	0,559		0,560
Pouzdanost (Cronbachov α)	0,774	0,758	0,643

* Iz tablice su ispuštene projekcije apsolutnih vrijednosti nižih od $\pm 0,30$.

Čestice	Nerotirani prvi faktor	Varimax-faktor 1 – zainteresiranost za politiku i za izbore	Varimax-faktor 2 – glasovanje na dosadašnjim izborima
Opća zainteresiranost za politiku	0,568	0,673	
Zainteresiranost za predstojeće izbore	0,776	0,854	
Namjera izlaska na izbore	0,656	0,625	
Sigurnost u glasačko opredjeljenje	0,512	0,543	
Upoznatost s listama kandidata			
Informiranost o izbornome mjestu			
Učestalost glasovanja na prijašnjim izborima	0,563		0,817
Glasovanje na izborima za Zastupnički dom Sabora 2000. godine	0,441		0,640
Glasovanje na izborima za Gradsku skupštinu Zagreba 2000. godine	0,456		0,563
Pouzdanost (Cronbachov α)	0,705	0,750	0,630

* Iz tablice su ispuštene projekcije apsolutnih vrijednosti nižih od $\pm 0,30$.

☞☞ **TABLICA 3**
Faktorska struktura nerotiranoga i varimax-faktora kao prediktora buduće izborne participacije: rezultati za terensko istraživanje*

☞ **TABLICA 4**
Faktorska struktura nerotiranoga i varimax-faktora kao prediktora buduće izborne participacije: rezultati za istraživanje telefonom*

Iako ni jednofaktorsko tumačenje dobivenih rezultata za sigurno nije bez osnove, utvrđeni korelacijski odnosi njime se ipak previše pojednostavljaju. Kao što je to uočljivo u tablicama 3 i 4, i u terenskoj i u telefonskoj anketi mnogo jasniju strukturu nudi dvofaktorska solucija u kojoj se razabiru dva prepoznatljiva faktora – *zainteresiranost za politiku i izbore te glasovanje na dosadašnjim izborima*.

Kako bismo utvrdili moguće učinke selekcije uzorka prema različitim varijantama definiranja "vjerojatnih glasača", utemeljenih na predočenim rezultatima faktorske analize, u daljnjem smo postupku proveli komparativnu validacijsku analizu rezultata istraživanja na uzorcima cijeloga glasačkog tijela

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

te skupinama ispitanika izdvojenih temeljem prediktorskih varijabla obuhvaćenih nerotiranim prvim faktorom, odnosno *varimax*-faktorima 1 i 2.¹⁴ Analiza je i ovaj put zasebno provedena za rezultate terenske i telefonske ankete te u oba slučaja za sve ispitanike obuhvaćene pojedinom varijantom selekcije uzorka, a zasebno samo za one koji su u anketi izrazili namjeru glasovanja za određenu izbornu mogućnost. Rezultati su prikazani u tablicama 5 do 8.

Podaci o svim ispitanicima obuhvaćenima pojedinom varijantom definiranja "vjerojatnih glasača" (i onima koji su otkrili svoje glasačko opredjeljenje, i neizjašnjenima) dosljedno pokazuju da se, u odnosu prema rezultatima istraživanja na uzorku cijeloga glasačkog tijela, selekcijom uzorka temeljem sve tri faktorski izdvojene skupine prediktora u većoj ili manjoj mjeri poboljšava prognostička valjanost rezultata o namjerama glasovanja za određenu izbornu mogućnost. To podjednako vrijedi za terensku i za telefonsku anketu i u podjednakoj je mjeri potkrijepljeno globalnim pokazateljima valjanosti (niže standardne devijacije) te analizom valjanosti rezultata za pojedine stranke, udruge i nezavisne liste (učestalija podudarnost istraživačkih i izbornih rezultata unutar granica standardne pogreške uzorka, preciznija procjena izbornoga rezultata vodećih izbornih opcija).¹⁵ Kao što smo već pretpostavili, u tom su se smislu dosljedno učinkovitijima pokazale mogućnosti selekcioniranja uzorka temeljem skupine prediktora koji ukazuju na učestalo glasovanje na prijašnjim izborima (*varimax*-faktor 2) i opću zainteresiranost za politiku i izbore (*varimax*-faktor 1) nego solucija koja se temelji na svim zadržanim prediktorima izbornoga ponašanja (nerotirani prvi faktor).

Dosljedno rezultatima analize na razini pojedinačnih prediktora izborne participacije, analiza za skupine izjašnjenih ispitanika i ovaj put sugerira da bi izjašnjavanje ili neizjašnjavanje o namjeri glasovanja za pojedinu izbornu mogućnost u nekim okolnostima mogla biti čak i boljim pokazateljem namjere izlaska na izbore nego različite varijable izbornoga ponašanja. Podaci u tablicama 7 i 8 dosljedno pokazuju da se daljnjom selekcijom skupine izjašnjenih ispitanika, bez obzira na to je li ona zasnovana na skupini prediktora sadržanih u nerotiranom ili izdvojenim rotiranim faktorima, istraživačka procjena izbornih rezultata prema svim validacijskim kriterijima u pravilu pogoršava. Osobito uočljivo smanjenje prediktivne valjanosti zabilježeno je na razini procjene rezultata izbornih opcija koje su u konkretnom slučaju premašile izborni "prag" (SDP, HDZ – HSP – HKDU, HNS, Nezavisna lista dr. M. Tuđmana), a na osnovi kojih se obično najviše i sudi o ukupnoj valjanosti predizbornih istraživanja javnoga mnijenja.

► **TABLICA 5**
Usporedba
prognostičke valjanosti
rezultata za sve ispita-
nike u uzorku glasač-
koga tijela i uzorcima
"vjerojatnih glasača"
definiranih nerotiranim
i *varimax*-faktorima –
rezultati za terensko
istraživanje

Stranke*	Izbori		cijeloga glasačkog tijela		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema nerotiranom faktoru		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema <i>varimax</i> -faktoru 1		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema <i>varimax</i> -faktoru 2				
	% birača	% ispitnika	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška			
AG Zagrebačka stranka (ZGS)	1,2	1,8	0,6	1,6	1,2	0,0	1,3	1,7	0,5	1,5	1,3	0,1	1,5
Akcija socijaldemokrata Hrvatske (ASH)	1,8	2,6	0,8	1,9	2,0	0,2	1,6	3,2	1,4	2,1	2,0	0,2	1,9
Demokratski centar (DC)	2,6	3,8	1,2	2,2	6,9	4,3	3,0	7,0	4,3	3,0	4,3	1,7	2,7
Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), HSP, HKDU	19,6	10,5	-9,1	3,6	14,5	-5,0	4,1	15,4	-4,2	4,2	13,2	-6,4	4,6
Hrvatska narodna stranka (HNS)	17,3	12,6	-4,7	3,9	11,6	-5,7	3,7	13,1	-4,1	4,0	13,7	-3,5	4,6
Hrvatska seljačka stranka (HSS)	4,1	4,2	0,1	2,3	8,2	4,1	3,2	6,5	2,5	2,9	6,7	2,6	3,4
Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HLS)	3,2	3,8	0,6	2,2	4,2	1,0	2,3	4,4	1,2	2,4	4,7	1,5	2,9
Hrvatska stranka umirovljenika (HSU)	3,0	1,9	-1,1	1,6	1,5	-1,5	1,4	1,1	-2,0	1,2	2,2	-0,9	2,0
Hrvatski demokršćani (DEMOKRSĆANI)	2,2	1,2	-1,0	1,3	1,7	-0,5	1,5	1,2	-1,0	1,3	1,5	-0,7	1,7
Nezavisna lista (Ivo Lončar)	2,6	2,1	-0,5	1,7	2,9	0,3	2,0	2,9	0,2	2,0	3,1	0,5	2,3
Nezavisna lista (dr. Miroslav Tudićman)	7,5	3,0	-4,5	2,0	1,6	-5,9	1,5	3,1	-4,4	2,0	2,3	-5,2	2,0
Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP)	26,6	21,0	-5,6	4,8	38,1	11,5	5,7	33,9	7,3	5,5	28,3	1,6	6,1
Ostale	6,6	5,4		4,9	4,9			6,0			4,0		
Bez odgovora	1,6	26,1		0,7	0,7			0,5			12,7		
N	271809	485		146	146			205			252		
s.d.		2,4		3,0	3,0			2,2			1,8		

*U tablici su prikazani rezultati za stranke koje su na izborima ostvarile više od 1,0 posto glasova.

➔ **TABLICA 6**
Usporedba
prognostičke valjanosti
rezultata za sve ispita-
nike u uzorku glasačko-
ga tijela i uzorcima "vje-
rojatnih glasača" defi-
niranih nerotiranim i
varimax-faktorima –
rezultati za istraživanje
telefonom

Stranke*	Izbori			cijeloga glasačkog tijela			Uzorak "vjerojatnih glasača" prema nerotiranom faktoru			Uzorak "vjerojatnih glasača" prema varimax-faktoru 1			Uzorak "vjerojatnih glasača" prema varimax-faktoru 2		
	% birača	% ispitanih	stand. pogreška	(d) razlika	stand. pogreška	% ispitanih	(d) razlika	stand. pogreška	% ispitanih	(d) razlika	stand. pogreška	% ispitanih	(d) razlika	stand. pogreška	
AG Zagrebačka stranka (ZGS)	1,2	1,8	0,6	1,3	1,9	0,7	1,4	4,6	3,3	2,1	1,1	-0,1	1,2		
Akcija socijaldemokrata Hrvatske (ASH)	1,8	1,0	-0,8	1,0	2,6	0,8	1,6	1,9	0,2	1,4	1,3	-0,5	1,3		
Demokratski centar (DC)	2,6	2,5	-0,1	1,5	0,8	-1,8	0,9	1,2	-1,5	1,1	2,0	-0,6	1,6		
Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), HSP, HKDU	19,6	9,3	-10,3	2,9	13,5	-6,1	3,4	15,6	-4,0	3,6	7,5	-12,0	3,1		
Hrvatska narodna stranka (HNS)	17,3	9,4	-7,9	2,9	17,8	0,6	3,8	18,0	0,8	3,8	9,9	-7,3	3,5		
Hrvatska seljačka stranka (HSS)	4,1	4,0	-0,1	1,9	3,5	-0,6	1,8	3,3	-0,8	1,8	4,2	0,2	2,3		
Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLS)	3,2	2,6	-0,6	1,6	5,9	2,7	2,3	4,5	1,3	2,1	3,3	0,1	2,1		
Hrvatska stranka umirovjenika (HSU)	3,0	0,5	-2,5	0,7	0,0	-3,0	0,0	0,0	-3,0	0,0	0,4	-2,6	0,8		
Hrvatski demokršćani (DEMOKRŠĆANI)	2,2	1,0	-1,2	1,0	0,4	-1,8	0,6	0,5	-1,7	0,7	1,4	-0,8	1,4		
Nezavisna lista (Ivo Lončar)	2,6	0,7	-1,9	0,8	0,4	-2,2	0,6	0,2	-2,4	0,5	0,6	-2,0	0,9		
Nezavisna lista (dr. Miroslav Tuđman)	7,5	4,4	-3,1	2,0	15,0	7,5	3,5	10,4	2,9	3,0	7,3	-0,2	3,0		
Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP)	26,6	15,6	-11,0	3,6	28,1	1,5	4,4	27,2	0,6	4,4	19,9	-6,8	4,6		
Ostale	6,6	1,4			1,5			2,9			1,1				
Bez odgovora	1,6	45,8			8,7			9,6			39,8				
N	271809,0	682			129			224			317				
s.d.		3,3			2,1			1,4			3,0				

*U tablici su prikazani rezultati za stranke koje su na izborima ostvarile više od 1,0 posto glasova.

➔ **TABLICA 7**
Usporedba
prognostičke valjanosti
rezultata za izjašnjene
ispitanike u uzorku
glasačkoga tijela i
uzorcima "vjerojatnih
glasača" definiranih
nerotiranim i *varimax*-
faktorima – rezultati za
terensko istraživanje

Stranke*	Izbori		cijeloga glasačkog tijela		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema nerotiranom faktoru		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema <i>varimax</i> -faktoru 1		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema <i>varimax</i> -faktoru 2				
	% birača	% ispitanih	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška			
AG Zagrebačka stranka (ZGS)	1,3	2,4	1,2	2,1	1,2	0,0	1,5	1,9	0,7	1,9	1,5	0,2	1,8
Akcija socijaldemokrata Hrvatske (ASH)	1,8	3,5	1,7	2,5	2,0	0,2	1,9	3,2	1,4	2,4	2,2	0,4	2,1
Demokratski centar (DC)	2,7	5,1	2,5	3,0	7,0	4,3	3,5	6,8	4,1	3,4	4,9	2,2	3,1
Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), HSP, HKDU	19,9	14,2	-5,7	4,8	14,6	-5,3	4,8	15,8	-4,1	5,0	15,5	-4,4	5,3
Hrvatska narodna stranka (HNS)	17,5	17,1	-0,5	5,1	11,6	-5,9	4,4	14,1	-3,4	4,8	15,6	-2,0	5,3
Hrvatska seljačka stranka (HSS)	4,2	5,7	1,5	3,2	8,2	4,1	3,7	6,1	1,9	3,3	7,6	3,5	3,9
Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLHS)	3,2	5,1	1,9	3,0	4,2	1,0	2,7	5,3	2,0	3,0	5,3	2,1	3,3
Hrvatska stranka umirovljenika (HSU)	3,1	2,6	-0,5	2,2	1,5	-1,6	1,7	1,0	-2,1	1,3	2,5	-0,6	2,3
Hrvatski demokršćani (DEMOKRŠĆANI)	2,3	1,6	-0,6	1,7	1,7	-0,5	1,8	1,1	-1,1	1,4	1,8	-0,5	1,9
Nezavisna lista (Ivo Lončar)	2,7	2,8	0,2	2,3	2,9	0,3	2,3	2,7	0,0	2,2	3,5	0,9	2,7
Nezavisna lista (dr. Miroslav Tuđman)	7,6	4,1	-3,6	2,7	1,6	-6,0	1,7	3,4	-4,3	2,5	2,6	-5,0	2,3
Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP)	27,1	28,4	1,4	6,1	38,3	11,3	6,6	32,3	5,2	6,4	32,5	5,4	6,8
Ostale	6,7	7,3	0,6	5,0	5,0	0,0	6,3	6,3	0,0	4,5	4,5	0,0	4,5
N	271809,0	358	145	220	145	220	220	220	220	220	220	220	220
s.d.		1,5	3,0	1,9	3,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9

*U tablici su prikazani rezultati za stranke koje su na izborima ostvarile više od 1,0 posto glasova.

➔ **TABLICA 8**
Usporedba
prognostičke valjanosti
rezultata za izjašnjene
ispitanike u uzorku
glasaačkoga tijela i
uzorcima "vjerojatnih
glasaača" definiranih
nerotiranim i *varimax*-
faktorima – rezultati za
istraživanje telefonom

Stranke*	Izbori		cijeloga glasačkog tijela		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema nerotiranom faktoru		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema <i>varimax</i> -faktoru 1		Uzorak "vjerojatnih glasača" prema <i>varimax</i> -faktoru 2				
	% birača	% ispitanih	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška	% razlika (d)	stand. pogreška			
AG Zagrebačka stranka (ZGS)	1,3	3,3	2,1	2,4	2,1	0,8	1,9	4,5	3,3	2,8	1,9	0,6	1,9
Akcija socijaldemokrata Hrvatske (ASH)	1,8	1,8	0,0	1,8	2,8	1,0	2,2	2,5	0,7	2,1	2,1	0,3	2,0
Demokratski centar (DC)	2,7	4,6	1,9	2,8	0,9	-1,8	1,3	2,3	-0,4	2,0	3,4	0,7	2,6
Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), HSP, HKDU	19,9	17,2	-2,7	5,1	14,8	-5,1	4,8	16,6	-3,3	5,0	12,5	-7,4	4,7
Hrvatska narodna stranka (HNS)	17,5	17,3	-0,2	5,1	19,5	2,0	5,3	19,7	2,1	5,3	16,5	-1,0	5,3
Hrvatska seljačka stranka (HSS)	4,2	7,4	3,2	3,5	3,8	-0,3	2,6	6,2	2,1	3,2	7,0	2,9	3,6
Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HLSL)	3,2	4,8	1,6	2,9	6,4	3,2	3,3	4,7	1,5	2,8	5,5	2,3	3,2
Hrvatska stranka umirovljenika (HSU)	3,1	0,9	-2,2	1,3	0,0	-3,1	0,0	0,0	-3,1	0,0	0,7	-2,4	1,2
Hrvatski demokršćani (DEMOKRŠĆANI)	2,3	1,8	-0,4	1,8	0,4	-1,8	0,9	0,5	-1,7	1,0	2,4	0,1	2,2
Nezavisna lista (Ivo Lončar)	2,7	1,3	-1,4	1,5	0,4	-2,3	0,9	0,5	-2,1	1,0	1,0	-1,7	1,4
Nezavisna lista (dr. Miroslav Tuđman)	7,6	8,1	0,5	3,7	16,4	8,8	5,0	10,7	3,0	4,1	12,2	4,6	4,7
Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP)	27,1	28,8	1,7	6,1	30,8	3,7	6,2	28,8	1,8	6,1	33,0	6,0	6,7
Socijalistička radnička partija Hrvatske (SRP)	0,7	0,0	-0,7	0,0	0,0	-0,7	0,0	0,0	-0,7	0,0	0,0	-0,7	0,0
Ostale	6,7	2,6			1,7			2,9			1,8		
N	271809,0	370			117			225			191		
s.d.		1,2			2,3			1,5			2,2		

*U tablici su prikazani rezultati za stranke koje su na izborima ostvarile više od 1,0 posto glasova.

ZAKLJUČNA RASPRAVA

U cjelini uzevši, temeljem predočenih rezultata validacijske analize opravdano je zaključiti da se, u našim uvjetima, primjenom Perryjeva modela za predikciju "vjerojatnih glasača" može ostvariti u osnovi povoljan, ali ipak ograničen učinak na prognostičku valjanost predizbornih istraživanja javnoga mnijenja. Neki Perryjevi prediktori izborne participacije – bilo da je riječ o pojedinačnim pokazateljima izbornoga ponašanja (kao što su ponajprije deklarirana namjera izlaska na izbore, zainteresiranost za politiku, zanimanje za predstojeće izbore), ili pak o skupini varijabla povezanih s prijašnjim glasačkim ponašanjem i općom zainteresiranošću za sudjelovanje na izborima – mogu i našim istraživačima poslužiti kao donekle koristan kriterij za selekciju uzorka "vjerojatnih glasača", ili pak za odgovarajuće ponderiranje rezultata dobivenih na uzorku cijeloga glasačkog tijela. Međutim, kao što to sugeriraju i rezultati prijašnjih analiza (Lamza Posavec, 1996.), vrlo je realno pretpostaviti da se, u našim okolnostima, glavna selekcija "vjerojatnih glasača" događa spontano, temeljem prihvaćanja ili odbijanja anketne suradnje, a potom i izjašnjavanjem ili neizjašnjavanjem o namjerama glasovanja za određenu izbornu mogućnost. Budući da je autoselekcija ispitanika na obje od tih razina više nego značajna,¹⁶ logično je očekivati da je uvođenjem bilo kojega dodatnog kriterija za selekciju uzorka (ili njihovom primjenom u obradi podataka) moguće postići tek razmjerno skroman učinak na valjanost istraživačkih rezultata. U sklopu ove analize to ponajprije potvrđuje zapažanje (podjednako utemeljeno na rezultatima terenske i telefonske ankete) prema kojemu je čak i jednostavnim isključivanjem neizjašnjenih ispitanika uglavnom postignuta bolja procjena izbornih rezultata nego uvođenjem bilo kojega pojedinačnog prediktora "vjerojatnog glasovanja", ili pak skupine međusobno povezanih varijabla izbornog ponašanja.

Iako je u sklopu ove analize proizvelo povoljne učinke na valjanost istraživanja, proporcionalno preračunavanje rezultata za skupinu izjašnjenih ispitanika u nekim bi se drugim izbornim okolnostima moglo pokazati prilično rizičnim, i kao kriterij za definiranje "vjerojatnih glasača" i kao postupak za konačnu procjenu izbornih rezultata. Vrlo je vjerojatno da je u analiziranoj izbornoj situaciji neizjašnjavanje o namjerama glasovanja za određenu izbornu mogućnost bilo izrazitije povezano sa slabim zanimanjem za predstojeće izbore (pa je, stoga, prilično uspješno izdvojilo skupinu "vjerojatnih glasača"), a nešto manje s rezervama u izražavanju "politički nepoželjnog" glasačkog opredjeljenja, nego što je to vjerojatno bilo na nekim prijašnjim izborima (Lamza Posavec, 1995.) ili bi moglo biti na nekima od budućih.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

Umjesto mehaničkoga isključivanja neizjašnjenih ispitanika, za daljnje bi poboljšanje predikcije izbornih rezultata vjerojatno bilo korisnije, osim zadržavanja najučinkovitijih prediktora Perryjeva modela, iskušati i učinkovitost nekih dodatnih pokazatelja izbornoga ponašanja, ponajprije onih koji su izrazitije situacijski povezani s konkretnim političkim i izbornim okolnostima. Budući da je, kako se čini, izborna apstinencija barem djelomice povezana i s vrednovanjem općega društvenog stanja te trenutačno vodećih političkih aktera,¹⁷ neki bi se od takvih prediktora mogli odnositi na stavove građana prema aktualnoj vlasti te s njima povezana specifična očekivanja u svezi s rezultatima predstojećih izbora i daljnjim razvitkom opće društvene situacije.

BILJEŠKE

¹ Od prvih višestranačkih izbora 1990. do posljednjih izbora 2001. godine odziv izborima na razini Republike Hrvatske (izražen u postocima od ukupnog broja upisanih birača) bio je sljedeći:

1990.: izbori za Društveno-političko vijeće Sabora – 84,5 posto;
1991.: referendum o položaju Hrvatske – 83,6 posto;
1992.: izbori za Zastupnički dom Sabora – 75,1 posto;
1992.: izbori za predsjednika Republike – 74,4 posto;
1993.: izbori za Županijski dom Sabora – 64,3 posto;
1995.: izbori za Zastupnički dom Sabora – 68,8 posto;
1997.: izbori za Županijski dom Sabora – 71,4 posto;
1997.: izbori za predsjednika Republike – 56,0 posto;
2000.: izbori za Zastupnički dom Sabora – 77,7 posto;
2000.: izbori za predsjednika Republike (prvi krug) – 63,0 posto;
2000.: izbori za predsjednika Republike (drugi krug) – 60,9 posto;
2001.: izbori za lokalnu i područnu samoupravu – 46,8 posto.

² Riječ je o istraživanju agencije "Puls" u povodu izbora 1993. godine (vidjeti: Lamza Posavec, 1995.).

³ Osim u izvornim radovima Perryja (1973., 1979.), cjelovite formulacije tih pitanja predočene su i u člancima brojnih drugih autora (npr. Dimock i sur., 2001.; Lamza Posavec, 1996.).

⁴ Budući da se, prema sociodemografskim karakteristikama, skupina "vjerojatnih glasača" u pravilu razlikuje od ukupne punoljetne populacije (npr. Newport, 2000., 2001.), rezultati anketiranja cijeloga glasačkog tijela ponderiraju se u skladu s karakteristikama "vjerojatnih glasača" ili se pak iskazuju samo za tu skupinu ispitanika.

⁵ Istraživanje je provedeno na registriranim biračima tako da je već u početnom koraku uvažilo jedan od ključnih Perryjevih prediktora. Da je istraživanje provedeno na uzorku ukupnoga stanovništva s biračkim pravom, razlike među rezultatima zasigurno bi bile još veće.

⁶ Temeljem uvida u biračku evidenciju, nakon izbora je provjereno koji je ispitanik doista glasovao, a koji nije.

⁷ U istraživanju Dimocka i suradnika (2001.) Perryjev je model pokusno proširen sljedećim varijablama: zanimanje za izbornu kampanju, poteškoće u vezi s izlaskom na izbore, samoprocjena vlastite informiranosti za kvalitetno odlučivanje, kontakti s kandidatovom strankom ili nositeljima kampanje, promjena mjesta boravka u posljednje

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

dvije godine, glasovanje na prethodnim izborima za Kongres, jačina potpore kandidatu, dojam intervjuera o ispitanikovoj zainteresiranosti za predstojeće izbore.

⁸ Budući da je riječ o *ex post facto* analizi, utemeljenoj na postojećoj anketnoj građi (analizirani podaci nisu bili prikupljeni s ciljem otkrivanja "vjerojatnih glasača", ali su neki od njih sadržajno korespondirali s Perryjevim prediktorima), umjesto odgovora na pitanje o općoj zainteresiranosti za politiku u toj su analizi rabljeni sadržajno slični rezultati samoprocjene opće informiranosti o političkim zbivanjima.

⁹ U sklopu analiziranog istraživanja iz 1992. godine anketu je odbilo 25,3 posto ispitanika, a u istraživanju iz 1993. godine njih 25,4 posto (Lamza Posavec, 1997.).

¹⁰ Iako su analizirana istraživanja bila tematski povezana s održavanjem izbora (1992. godine sa zastupničkim i predsjedničkim, a 1993. godine sa županijskim i lokalnim), oba su realizirana približno tri tjedna prije izbornoga termina.

¹¹ Pri variranju oblika pitanja o namjeri glasovanja za određenu izbornu mogućnost strogo se vodilo računa o distribuciji pojedine varijante prema anketarima i dnevnoj dinamici anketiranja (svaki je anketar naizmjenice postavljao obje varijante pitanja). Iako smo time željeli dodatno provjeriti neke specifične modalitete tehnike telefonskoga anketiranja (o tome će biti više riječi u zasebnom znanstvenom članku), razlike u odgovorima na otvoreno i zatvoreno pitanje nisu se pokazale statistički značajnima, pa ih u ovoj analizi tretiramo sumarno.

¹² U izvornom obliku pitanje je formulirano na sljedeći način:

"Na ovoj su slici ljestve. Pretpostavimo da vrh ljestava, označen s 10, prikazuje osobu koja će sigurno glasovati na izborima ovoga studenog, a dno ljestava, označeno s nulom, prikazuje osobu koja sigurno neće glasovati na izborima. Gdje biste na tim ljestvama sebe smjestili?" (Perry, 1979., str. 320).

¹³ Kao što to pokazuju podaci u tablicama 1 i 2, manje značajno odstupanje od ovoga općeg zaključka zabilježeno je tek na razini nekoliko rabljenih prediktora (sigurnost u glasačko opredjeljenje, namjera izlaska na izbore, učestalost glasovanja na prijašnjim izborima), i to samo kad je riječ o telefonskoj anketi.

¹⁴ U primjeni svih ekstrahiranih faktora iz analize su ispuštene varijable informiranosti o izbornom mjestu i upoznatosti s listama kandidata u svezi s kojima je, kao što je već spomenuto, zabilježena mala varijanca odgovora.

¹⁵ Vodećim izbornim opcijama u ovom slučaju smatramo one koje su na izborima za Gradsku skupštinu Zagreba 2001. godine prešle "izborni prag" (SDP; Koalicija HDZ-a, HSP-a i HKDU-a; HNS; Nezavisna lista dr. Miroslava Tuđmana).

¹⁶ U sklopu istraživanja analiziranih u ovom radu, sudjelovanje u anketi odbilo je 49,3 (terenska anketa), odnosno 35,6 (anketa telefonom) posto svih kontaktiranih osoba. Kao što je uočljivo u tablicama 5 i 6, od onih koji su prihvatili anketnu suradnju na pitanje o namjeri glasovanja nije odgovorilo njih 26,1 (terenska anketa), odnosno 45,8 (anketa telefonom) posto.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

LITERATURA

¹⁷ O tome u američkim uvjetima izvještava L. Saad (1998.), navodeći podatke prema kojima se osobe koje namjeravaju i ne namjeravaju glasovati na predsjedničkim izborima međusobno razlikuju u vrednovanju aktualnoga predsjednika i njegove politike. U našim ćemo okolnostima tu tezu pokušati provjeriti zasebnim radom, utemeljenim na rezultatima istraživanja u povodu izbora za Skupštinu grada Zagreba 2001. godine.

Campbell, A. (1960.), Surge and decline: a study of electoral change, *Public Opinion Quarterly*, 16: 381-398.

Converse, Ph. E., Markus, G. B. (1979.), Plus ca change.: the new CPS election study panel, *American Political Science Review*, 73: 32-49.

Dimock, M., Keeter, S., Schulman, M., Miller, C. (2001.), *Screening for Likely Voters in Pre-Election Surveys*, The Pew Research Center For The People & The Press, Paper prepared for presentation at the 56th Annual AAPOR Conference, <http://www.people-press.org/domock.htm>

Freeman, H. E. (1953.), A note on prediction of who votes, *Public Opinion Quarterly*, 17: 288-292.

Kagay, M. R. (1992), Variability without fault: Why even well-designed polls can disagree. U: Mann, T. E., Orren, G. R. (Eds.), *Media Polls in American Politics*, str. 95-123, Washington, D. C.: The Brookings Institution.

Lamza Posavec, V. (1995.), *Javno mnijenje: teorije i istraživanje*, Zagreb: Alinea.

Lamza Posavec, V. (1996.), Pokušaj identificiranja skupine "vjerojatnih glasača" u predizbornim istraživanjima javnoga mnijenja, *Društvena istraživanja*, 5, 1 (21): 185-203.

Lamza Posavec, V. (1997.), Odbijanje ankete u istraživanjima javnoga mnijenja, *Društvena istraživanja*, 6, 6 (32): 747-772.

Lamza Posavec, V., Milas, G., Rimac, I., Rihtar, S., Ferić, I. (2001.), *Istraživanje javnoga mnijenja u povodu izbora za Gradsko vijeće grada Zagreba 2001. godine – usporedni rezultati terenske i telefonske ankete*, istraživački izvještaj, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Newport, F. (2000.), *How Do You Define "Likely Voters"?*, The Gallup Organization, <http://www.gallup.com/poll/FromtheEd/es0005.asp>

Newport, F. (2001.), *How Does Gallup Define "Likely Voters"?*, The Gallup Organization, <http://www.gallup.com/poll/releases/pr010524c.asp>

Perry, P. (1973.), A comparison of the voting preferences of likely voters and likely nonvoters, *Public Opinion Quarterly*, 37: 99-109.

Perry, P. (1979.), Certain problems in election survey methodology, *Public Opinion Quarterly*, 43: 312-325.

Saad, L. (1998.), *Likely Voters Are The Key To Forthcoming November Elections*, The Gallup Organization, <http://www.gallup.com/poll/releases/pr981003.asp>

The Pew Research Center for the People & The Press (2001.), *Screening Likely Voters: A Survey Experiment*, <http://www.people-press.org/appor01rpt.htm>

Traugott, M. W., Tucker, C. (1984.), Strategies for predicting whether a citizen will vote and estimation of electoral outcomes, *Public Opinion Quarterly*, 48: 330-343.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

Testing the Applicability of Perry's Model of "Probable Voters" for Predicting the Election Results for the Zagreb City Assembly in 2001

Vesna LAMZA POSAVEC, Goran MILAS
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

In the results of the validation analysis presented in the article the applicability of Perry's model of "probable voters" in Croatian electoral circumstances has been tested, as well as its possible influence on the predictive validity of pre-electoral research of public opinion in Croatia. Results of the comparative field research and telephone opinion polls carried out on occasion of the 2001 Zagreb City assembly elections were used in the analysis. In order to define the relative significance of a specific variable from Perry's model, as a possible predictor of electoral participation, the first level of analysis established a factor-structure and the reliability of included variables for determining the probability of electoral turn-out. On the second level the authors tried to establish to what extent a certain variable or group of variables, selected as significant in the previous analysis, could influence the validity of research on voting intentions at elections. Based on the latter it is concluded that in Croatian circumstances the application of certain elements of Perry's model has a more or less satisfactory but still limited impact on the validity of pre-electoral research and that, for Croatian purposes, it should be revised by introducing some additional variables of electoral behaviour, first and foremost those that are more situationally connected to Croatian political and electoral circumstances.

Die Verwendbarkeit des Perry'schen Modells der "wahrscheinlichen Stimmabgaben" bei Prognosen zu den Stadtratwahlen in Zagreb 2001

Vesna LAMZA POSAVEC, Goran MILAS
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Anhand einer Validationsanalyse wurde geprüft, ob das Perry'sche Modell der "wahrscheinlichen Stimmabgaben" im Kontext politischer Wahlen in Kroatien anwendbar wäre und inwiefern man mit seinem Einsatz die aufgrund von Meinungsumfragen erstellten Wahlprognosen beeinflussen könnte. Grundlage der Analyse waren Ergebnisse von parallel durchgeführten telefonischen und Felduntersuchun-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 11 (2002),
BR. 2-3 (58-59),
STR. 431-451

LAMZA POSAVEC, V.,
MILAS, G.: PROVJERA
PRIMJENJIVOSTI...

gen, die anlässlich der Stadtratwahlen in Zagreb 2001 stattfanden. Um die relative Wichtigkeit der einzelnen Variablen des Perry'schen Modells als möglicher Prädiktoren der Wahlbeteiligung zu bestimmen, wurden auf erster Ebene zunächst die Faktorenstruktur sowie die Zuverlässigkeit der erfassten Variablen zur Ermittlung der möglichen Wahlbeteiligung bestimmt. Auf zweiter Ebene wollte man ermitteln, inwiefern einzelne Variablen oder Variablengruppen, die zuvor für relevant befunden worden waren, auf die Gültigkeit von Meinungsumfragen zur beabsichtigten Wahlbeteiligung Einfluss nehmen können. Aufgrund dessen kamen die Autoren zum Schluss, dass in kroatischen Verhältnissen der Einsatz einzelner Elemente des Perry'schen Modells grundsätzlich einen günstigen, aber doch beschränkten Einfluss auf die Gültigkeit von Wahlprognosen habe. Dieses Modell müsste revidiert und um einige zusätzliche Variablen zur Bestimmung des Wahlverhaltens in Kroatien erweitert werden, vornehmlich um Variablen, die situationsbedingt auf die politische Situation und die Wahlverhältnisse hierzulande zugeschnitten wären.